

Abstrakt

Žánr vojenských příruček, který lze zařadit do naučné literatury, vznikl již od starověku. Svěbytná etapa jeho vývoje následovala po vynálezu knihtisku, kdy se nové tituly začaly šířit pomocí pohyblivých liter ve větším počtu kopií. Knihy, jejichž autory byli většinou zkušení vojáci, vznikaly obvykle proto, aby se na jejich stranách seznamovali (budoucí) důstojníci s náležitostmi moderního válečnictví. Svazky, které byly mnohdy typograficky propracované a doplněné o množství naukových ilustrací, však mohly sloužit též jako prostředek sebe prezentace jejich majitelů. Ve střední Evropě začalo množství vojenských příruček znatelně stoupat po roce 1550, a to především díky produkci německých tiskáren. Tato práce sleduje středoevropské proměny tohoto žánru od poloviny 16. až do poloviny 17. století, tedy do doby krátce po skončení třicetileté války.

Předložený výzkum se hlásí k tzv. kulturním dějinám vojenství a hnutí *New Military History*, mezi jehož charakteristiky patří ambice aplikovat při bádání na vojenskou problematiku metody obvyklé při výzkumu témat z oblasti nemilitárních dějin a pohlížet na vojenské dějiny optikou pramenů, které byly dosud vytěženy málo, nebo vůbec. Mezi výzkumné metody patřila především retrospektivní bibliografie, ale též další kvantitativní i kvalitativní metody jako prosopografie a analýza textu, typografie a ilustrací.

Středoevropskými vojenskými příručkami raného novověku se zatím mnoho badatelů nezabývalo a pouze minimum z nich na ně pohlíželo z knihovědného hlediska. Cílem této práce je proto tento dosavadní nedostatek výzkumu knižní kultury napravit. Na zkoumaný žánr pohlíží tato práce z několika hledisek. Jádrem textu je návrh typologie raně novověkých vojenských příruček podle obsahu a formy. Mezi relevantní subžánry, do nichž je každá z příslušných knih zařazena, patří traktáty o vojenství, vojenská matematika, dělostřelectví, pevnostní stavitelství, vojenská správa a vojenské umění. Každá z těchto skupin knih je nejprve obecně charakterizována, poté jsou představeni její zástupci.

Další kapitoly práce pohlížejí na vojenské příručky z hlediska typu vojska, pro něž byly určeny, a regionu, z něhož pocházejí. Pozornost je též zaměřena na ilustrace militárních příruček, a to jak na vyobrazení v textu, tak na úvodní ilustrace. Prostor je věnován užívaným grafickým technikám, typologii ilustrací i obrazovým námětům. Samostatná kapitola je zaměřena na původce vojenských příruček – především autory, překladatele, tiskaře a nakladatele. Charakterizuje tyto skupiny osob a zmiňuje jejich vzájemné vztahy, zároveň obsahuje biografické medailony nejvýznamnějších autorů. Závěru práce je předsazeno shrnutí vývoje žánru od antiky do konce 17. století se zvláštním zřetelem na proměny jeho středoevropských tisků v letech 1550–1650. Neopominutelnou složkou práce jsou též její přílohy, především *Katalog vojenských příruček vytištěných ve střední Evropě v letech 1550–1650*, tedy knih, které byly v rámci předloženého projektu zkoumány.

Klíčová slova: Vojenství – vojenské příručky – staré tisky – knižní kultura – střední Evropa – 1550–1650